

Posudek oponenta na bakalářskou práci

Název práce: Vliv genderu na pojetí přátelství: případová studie

Autorka: Ella Zemanová

Vedoucí práce: Ing. Petr Pavlík, Ph.D.

Oponent: RNDr. Michal Pitoňák, Ph.D.

Bakalářská práce Elly Zemanové s názvem „Vliv genderu na pojetí přátelství: případová studie“ se zabývá zajímavým a aktuálním tématem. Autorka se v práci pokouší propojit teoretické koncepty se zkušenostmi konkrétních komunikačních partnerů_ek prostřednictvím kvalitativních rozhovorů.

Autorka seznamuje s cíli své práce na začátku empirické části: „*Cílem této studie je zjistit a popsat rozmanité postoje a zkušenosti ve spojitosti s přátelstvím a jaký na ně mají vliv gender, genderová identita a sexuální orientace. V otázkách rozhovoru se věnuji i dalším aspektům identity, jako je věk a díky zpětné vazbě jedné z participujících je do výzkumu zahrnutý i faktor rodinného stavu. Hlavním cílem bylo ale hlavně zjistit odpověď na otázky: Jakou roli hraje gender, genderová identita v přátelství lidí? Jakou roli hraje v přátelství sexuální orientace?*“

Práce má i se seznamem literatury 73 stran a cituje zahraniční i české zdroje. V práci se bohužel vyskytuje řada nedostatků a promarněných příležitostí.

Formální a metodologické poznámky:

Autorka obecně představuje svou metodologii spíš implicitně a poněkud zmateně, není zřejmé, proč zmiňuje, že výsledky použité metody asi (polo)strukturovaných rozhovorů (jež nepřikládá v příloze) nevede k možnosti statistické generalizace, ale generalizace situované, když vlastně generalizace není vůbec smyslem takové metodologie. Obecně v rámci čtení analytické části a katalogizace odpovědí u mě vyvstávala otázka, zda snaha o nějakou generalizaci v rámci vzorku nebyla pro autorku mylně primární.

Asi klíčovým nedostatkem je ale neobratný popis a volba analytické metody. Jen implicitně se dozvídáme o záměru provádět tematickou analýzu rozhovorů: „*Části rozhovorů participujících jsem se snažila propojovat, pokud zmínili podobnou zkušenost. Při analýze dat jsem občas používala určité barevné kódování či myšlenkové mapy, abych se v datech lépe vyznala.*“

V ohledu výběru komunikačních partnerů není zřejmé, proč (vzhledem k šířce výzkumných otázek) autorka vlastně vybírala jen mezi svými vrstevníky_cemi, když píše: „*Co se týče výběrového vzorku, byli do něj zahrnuti studující vysoké školy,*“ není zřejmé proč k takové restrikci vzhledem k tématu bakalářské práce došlo. Řešením by ale bylo zúžení tématu práce.

Byť autorka mluví o záměru tak činit, nezamýšlí se dostatečně nad svou pozicionalitou, zejména vzhledem k tomu, že žádné mužské participanty v kontrastu k ostatním neznala předem a musela je hledat pomocí metody sněhové koule. Poněkud paradoxně pak působí zastoupení

dvou nebinárních osob, dvou mužů a dvou žen, když pak v odstavci o zapojení nebinárních osob a jejich preferenci užívat zájmeno oni o obou respondujících hovoří binárním jazykem: „Aby se respondent a respondentka cítili komfortně...“

V rámci analýzy není zřejmé, proč jsou většinou všechny odpovědi poskytnuty zřejmě v původním pořadí či takovém rozsahu a není zřejmé proč nejsou spíše tematicky reflektovány nebo není poskytnuta nějaká jejich hlubší analytická reflexe či propojení s literaturou a teoretickými koncepty, které autorka v rámci teoretické části rešeršovala.

Rovněž etické ohledy jsou zmiňovány jen povrchně a jsou redukovány na verbální souhlas s nahráváním, což není totéž jako informovaný souhlas s účastí ve výzkumu, který by měl být vyžadován.

Z formální stránky se v práci vyskytují pak i běžné chyby v citacích, zejména jde o necitování primární literatury. Například autorka zmiňuje Maslowovu pyramidu potřeb, ale necituje původní zdroj. Autorka též v představení metodologie cituje z Novotné 2019, avšak tento zdroj není součástí referencí.

Obecnější reflexe a doporučení:

Celkově práce nepropojuje teoretickou a analytickou část práce, v rámci analytické části není snad jediný odkaz na odbornou literaturu, je-li tam přehlédl jsem ho.

Práce jen velmi mělce zachází s genderovými stereotypy, byť pro jejich analýzu a vliv na přátelské vztahy měla autorka značný prostor. Např. kom. part. zmiňuje: „*Muži se dle respondenta často chovají jinak, mluví o jiných věcech – je to dle něj z důvodu odlišných životních zkušeností a jiných problémů. V rozhovoru občas zaznívají určité genderové stereotypy a určitá genderová socializace, když respondent například zmiňuje skutečnost, že byl vychován k tomu, že má ženy chránit.*“

Práce někdy předkládá značně „silná“ a nedostatečně podložená tvrzení, jako např. "*Dalším důležitým faktorem je role sexuální orientace v našem přátelství. Lidé, kteří jsou odlišné orientace než heterosexuální, mají v přátelských vztazích jiné vzorce chování.*" Nebo problematický výrok, který navíc užívá terminologii, která je dnes již vnímaná jako patologizující: "*U homosexuálů — na rozdíl od leseb — je pravděpodobnější, že přátelství mezi sebou sexualizují.*" V neposlední řadě autorka nekriticky přijímá argumenty související s představou, že neheterosexuální lidé netvoří "vlastní rodiny" a že tedy hranice jejich rodin a přátelství "dělicí čáru nemají" (str. 24).

V teoretické části mi vzhledem k zaměření rozhovorů a tématu homosociality (bohužel jen implicitního) chyběla diskuse práce Eve Kosofsky Sedgwick *Between Men*, která je podle mého názoru v oblasti neopomenutelná.

Autorka by mohla též aktivněji vstoupit do intersekcionalní analýzy vztahů mezi heterosexuálními a mužstvámi a tematizovat například to jak ovlivňuje jejich vnímání ze strany zastoupených účastnic. Autorka se sice pozastavuje nad zajímavými předpoklady participujících vůči mužům, nekontextualizuje je s dostupnými teoretickými zdroji a promarnila tak příležitost vnést důležité vhledy do aktuální společenské diskuse a tématu, který je zajímavý i pro studia maskulinit. Ačkoliv zmiňuje pochopitelný předpoklad dle zkušeností účastnic: „*U první, páté a šesté respondentky zaznívají negativní postoje k mužům, ať už na základě prožitých zkušeností či určitých předpoklů. Pro první respondentku je největší problém odlišná socializace mužů a misogynie.*“ Jistě by bylo možné jít hlouběji a hledat širší vysvětlení.

Podobně v rámci diskuse problémů s navazováním přátelství mezi ženami napříč různými sexualitami, navzdory nabízené příležitosti kontextualizovat a ponořit se např. do diskuse internalizovaného stigma či homonegativity, takovou příležitost promarňuje, zde doslova participantka: „A zároveň když se bavím s nějakou heterosexuální ženou, jako samozřejmě když už jsme dobrý kamarádky, tak je to jedno, ale se třeba jen trochu bavíme, tak se vnitřně bojím, aby si ona nemyslela, že jí chci, protože mam s tímhle špatnou zkušenost a většina leseb má s tímhle špatnou zkušenost. Že se bojíme, že si ty heterosexuální holky budou myslet, že jsme jako predátoři, který je chtěj za každou cenu. Takže se internalizovaně bojím, že si budou myslet, že je chci, protože teoreticky bych mohla“

Navzdory genderové rozmanitosti participujících, práce zůstává v mnoha pasážích až příliš genderově binární a poněkud nekriticky přijímá genderově binární argumenty, což působí u této práce poněkud rušivě.

Autorka též v určité části promarňuje další příležitost a to dekonstruovat normy související s monogamními vztahy a koncepty jakými jsou věrnost atd. V rámci práce by bylo přínosné zjistit například více o oblasti konsenzuální nemonogamie a polyamorických vazeb, zejména při odlišování romantických a sexuálních vztahů např. v kontextu citace: „První a šestá participující se sice staví k „přátelství s výhodami“ pozitivně, ale obě uvádí, že je se v něm mohou objevit romantické city k druhému člověku. Zároveň jsou obě zadané a z tohoto důvodu tento typ vztahu nevyhledávají. Z rozhovorů vyplývá, že důvodem, proč by byly „přátelství s výhodami“ schopné jejich schopnost oddělit sex od romantických citů. Šestá respondentka ale také uvádí, že by se „přátelství s výhodami“ bála, protože by to pro ni bylo něco nového, ale bavilo by ji.“ Autorka i v teoretické části pak představuje své vnímání vztahů a možná implicitně vystavuje určité formy hranic a binárních dělení např. mezi vztah přátelskými a romantickými, přičemž jsou to právě tyto hranice, které by mohla problematizovat.

Autorka se v závěru snaží odpovědět na dvě své hlavní výzkumné otázky: „Jaký vliv má na přátelství gender a genderová identita? A jaký vliv má na přátelství sexuální orientace?“ Namísto představení nějakého syntetizujícího a s teorií propojeného rámce, ale autorka opět spadá k téměř danému řadovému seřazení výpovědí a představení „profilů“ jejích komunikačních partnerek_rů a závěr tak sklouzává k opakování již řečeného a deskriptivního.

V teoretické části pak i práce se zdroji není dostatečně hluboká a často nenabourává implicitní představy, např. v oblasti „normalizace“ stereotypních představ o normativně sexualizované povaze vztahů mezi „muži a ženami“. Autorka v textu často vystupuje z pozice, která se neopírá o literaturu nebo odborné zdroje a zejména od analytické části dále je těžké se zbavit dojmu, že se jedná spíše o zamyšlení nežli odbornou absolventskou práci. Některé pasáže pak vnímám vysloveně problematicky, např. „pohlaví ale nemůžeme zjistit, dokud se nepodíváme do občanského průkazu.“ Ač si dovedu představit, že jde spíše než o tvrzení, se kterým by autorka souhlasila, o špatnou volbu slov a nedostatečnou kontextualizaci výroku, vnímám že by taková pasáž měla být absolventkou příslušného programu obratně kontextualizována. Podobně pak, i když přihlédnu k tématu práce, nelze vnímat jako vhodné, že autorka na jednu stranu věnuje značný prostor definování a problematizování pojmů jako gender či misogynie, ale velmi neproblematicky zachází s pojmem „rasa“, zejména když právě "rasa" bývá v českém i evropském diskurzu často barvoslepe ignorována, a to i z důvodu rasistické historické zkušenosti, či směšování s koncepty jako národnost, které komplikují naše porozumění. Autorka tuto problematiku nereflektuje. V neposlední řadě práce postrádá určitou interkulturní a neuniverzalistickou rovinu, která by ukázala, jak různé společenské systémy ovlivňují a formují přátelské vztahy.

Závěr:

Navrhuji hodnocení „dobře“ s podmínkou, že autorka zodpoví klíčové otázky a úspěšně obhájí své závěry před celou komisí. Bude záležet na tom, jak dokáže propojit teoretické koncepty s výpověďmi svých komunikačních partnerů_ek a kriticky reflektovat metodologické přístupy, které v práci použila.

Navrhované otázky k obhajobě:

- 1) Ve Vaší práci zmiňujete určité genderové stereotypy, ale často je dále nerozvíjíte. Jak byste mohla lépe analyzovat a propojit tyto stereotypy s Vašimi empirickými daty? Jaký význam mají stereotypy pro porozumění přátelství v kontextu Vašeho výzkumu?
- 2) V práci postrádám klíčovou diskusi např. konceptu homosociality, se kterým se lze seznámit např. v práci *Between Men* od Eve Kosofsky Sedgwick. Jak byste reflektovala toto opomenutí? Jak byste mohla teorii homosociality zapracovat do Vašich závěrů o přátelství?
- 3) Jak jste reflektovala svou vlastní pozicionalitu jako výzkumnice v rámci práce? Jak jste si uvědomovala svůj vliv na výzkumný proces a interpretaci dat, zvláště při práci s respondenty, které jste neznala?

Michal Pitoňák

Oponent práce

V Praze, dne

5. 9. 2024